

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת חיי שרה תשפ"ב ❁ שנה שלישית גליון 111

בדיני עציץ שאינו נקוב בשביעית ובשאר דיני התורה

ונראה פשוט דגם תולעים שגדלו בפירות הגדלים בעציץ נקוב נחשבים כשרץ השורץ על הארץ דהא עציץ נקוב הרי הוא כקרקע, אך יל"ע בתולעים שגדלו בפירות הגדלים בעציץ שאינו נקוב האם מדרבנן אסורים, דמן התורה ודאי מותרים דהא הפירות שבו חשיבי כפירות תלושים, וא"כ התולעים שגדלו בו עדיין לא שרצו על הארץ, אך אפשר דכמו דחייבו רבנן בתרו"מ גם הגדל בעציץ שאינו נקוב דעשו אינו נקוב כמו נקוב, ה"ג לגבי איסור תולעים מדרבנן חשיבי הפירות כמו פירות המחוברים לארץ, דהא מדרבנן עשו שאינו נקוב כמו נקוב, או דלגבי איסור תולעים לא אסרו אפילו מדרבנן.

ואם נימא הכי א"כ נמצא שכל הירקות שמגדלים על מצע מנותק אין בתולעים הגדלים בהם איסור, ולכל הפחות איסור דאורייתא אין בהם, דמצע מנותק הרי הוא כמו עציץ שאינו נקוב, אך מ"מ עדיין יש לחוש שיש בירקות אלו תולעים שהגיעו מבחוץ והם אסורים מדאורייתא, וכהם אומרים יודעי מדע שהתולעים באים מבחוץ וא"כ מספק לא יוכל להקל שלא לבדוק שאין בהם תולעים.

בכל דיני התורה קיי"ל להגדל בעציץ נקוב חשוב מדאורייתא כמו הגדל בקרקע, לגבי תרומות ומעשרות, לגבי כלאים, ולגבי קנינים ולגבי טהרות, אבל הגדל בעציץ שאינו נקוב מדאורייתא אינו נחשב כקרקע, אך מדרבנן מצינו שדינו כקרקע, ולכן חייב בתרו"מ מדרבנן וכן אסור בכלאים מדרבנן, והטעם שגזרו על עציץ שאינו נקוב כדי שלא יבוא להחליף בעציץ נקוב.

יבואר אם תולעים הגדלים בפירות שבעציץ שאינו נקוב אסורים

הנה בשו"ע ביו"ד בס' פ"ד מבואר שתולעים הגדלים בתוך פירות התלושים מותרים מדאורייתא, דלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ, וכיון שלא יצאו מהפרי מתחילת גידולם לא מיקרי שרץ השורץ על הארץ, דעדיין לא שרצו על הארץ, אך אם כבר יצאו מהפרי ושרצו על הארץ אף שחזרו לתוך הפרי אסורים מדאורייתא. אבל תולעים שגדלו בתוך פירות המחוברים לעץ או לקרקע אסורים מדאורייתא דהם נחשבים כשרץ השורץ על הארץ כיון שהפרי שבתוכו גדל מחובר לארץ הרי הוא כמו הארץ וא"כ נמצא שכבר שרצו על הארץ.

בענין אם שביעית נוהג מדרבנן בעציץ שאינו נקוב

והיינו דבכל אחד מהספיקות לא רצה החזו"א להקל, אבל בצירוף ב' הספיקות היקל החזו"א דאיכא ספק ספיקא, שזא לא גזרו בשביעית על עציץ שאינו נקוב, ושזא בבית אפילו הגדל במחובר אין נוהג בזה שביעית. ובס' כ"ו סק"ד כ' החזו"א 'אף בעציץ שאינו נקוב בבית הדעת נוטה להחמיר אלא מי שסומך על הפאה"ש בעציץ שאינו נקוב בבית אין לנו כח למחות דיש להם על מי שיסמוכו כיון שאין עציץ שא"נ מפורש בגמ' ומה שאינו מפורש בגמ' נהיגי הפוסקים לסנף זה לקולא' עכ"ד.

והנה עיקר היתירו של החזו"א הוא דבעציץ שאינו נקוב שאינו אסור אלא מדרבנן הרי ספיקא דהירושלמי אם יש דיני שביעית בבית הוא ספק בדרבנן ובוה יוכל לסמוך על הפאת השולחן וגם בזה כתב שאין כח למחות בידם.

יבואר אם מותר בשביעית לגדל בתוך חממות ע"ג מצע מנותק

והנה יש שרצו על סמך קולא זו להתיר לגדל בשביעית ירקות בתוך חממות ע"ג מצע מנותק, דבתוך חממה הוא דומה לתוך הבית, וע"ג מצע מנותק הוא דומה לעציץ שאינו נקוב.

אך באמת אין זה דומה להא דבעי בירושלמי אם שביעית נוהג בבית, דהחזו"א בשביעית ס' כ' סק"ו כתב דרק הנוטע בתוך הבית שהצמחים הם כמציב בלתי טוב ורצוי שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאור וקוי השמש, והבית להם לרועץ, בזה בעי הירושלמי האם שביעית נוהג, אבל היכא שהבית רק מייטיב לגידול ודאי דשביעית נוהגת בו, וא"כ בחממות שודאי הם מייטיבים ומסייעים לגידול, ואינם עשויים להיות לרועץ לצמחים, בודאי דשביעית נוהגת בהם.

ועיי בחוט שני עמו' ע"ה, וכן בציון ההלכה פ"א ס"ק ק"ו שהביא מס' תה"ש בשם מרן הגריש"א זצ"ל דכיון שמתחילה נבנתה להועיל לגידול הצמחים, הואיל והדרך לגדל בה, אינה חשובה כבית ואסור לזרוע ולעבוד בעציץ שאינו נקוב המונח בה, עכ"ד.

ולגבי שביעית לא מבואר בהדיא איך הדין בעציץ שאינו נקוב אם גזרו בו רבנן שנוהג בזה קדושת שביעית, ובחזו"א שביעית ס' כ"ב סק"ד ד"ה נראה" הביא שברדב"ב בפ"א מהל' שמיטה ה"ו מוכח דס"ל דאסור לזרוע בעציץ שאינו נקוב מדרבנן, וכתב ע"ז החזו"א דאין לנו מקור לזה בגמ', ולא מצינו שגזרו בעציץ שאינו נקוב בשביעית, אך לא נתבאר שם מ"ש מתרו"מ וכלאים דגזרו רבנן בזה בעציץ שאינו נקוב, ויעוי' להלן מה שהובא מדברי החזו"א במקו"א לבאר אמאי בשביעית לא גזרו על עציץ שאינו נקוב. ועיי' מנחת שלמה ס' מ"א אות ג' מש"כ.

אך יש להעיר ע"ד החזו"א, דבגמ' במנחות דף ע' א' אהא דאמר רב טביומי בר קיסנא אמר שמואל הזורע בעציץ שאינו נקוב אסור, מקשה מאי קמ"ל, דמדרבנן היא זריעה, תנינא תרם משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרם, ופי' רש"י אלמא מודחייל עליה שם תרומה זריעה היא מדרבנן, ואם נימא דבשביעית לא גזרו רבנן על עציץ שאינו נקוב שפיר איצטריך להשמיענו דבכלאים גזרו על עציץ שאינו נקוב ולא נדמהו לשביעית, ולכא' משמע בגמ' דלכל הדברים גזרו רבנן שעציץ שאינו נקוב הרי הוא כנקוב.

שוב העירוני דהחזו"א בשביעית ס' כ"ו סק"ד עמד בזה וכ' דאין ראיה מהא דיליף כלאים מותר"מ דה"נ בשביעית יהיה איסור בעציץ שא"נ משום דאפשר דבשביעית הקילו משום חיי נפש אבל בכלאים למה יתירו יותר מתרו"מ.

אך החזו"א לא היקל בעציץ שאינו נקוב בלבד, אלא כשהעציץ נמצא בתוך הבית כתב החזו"א דיש לו כמה לסמוך, ומשום דבירושלמי פ"א מערלה ה"ב בעי אם שביעית נוהג בדבר הגדל בבית, דכתיב "שדך לא תזרע" ובית אינו חשיב שדה, אך מאידך כתיב "ושבתה הארץ שבת לה" וארץ הוא בכל מקום אף בבית.

ובפאת השולחן סוף פ"א כתב דכיון דשביעית בזה"ז דרבנן א"כ יש להקל בספק הירושלמי דספק דרבנן לקולא, וכ' החזו"א דמאחר שכבר הורה זקן הפאה"ש להקל אף בזרע בבית, המיקיל בעציץ שאינו נקוב בבית יש לו על מי לסמוך.

אין כאן עבודת קרקע, דהארץ שובתת ממלאכה, ורק בשבת שהאיסור הוא על הגברא שהוא ישובת ממלאכה גם במים אסור לזרוע, אך בשו"ת מהרי"ל דיסקין ס' כ"ז אות א' כתב דגם בשביעית אסור לזרוע במים, ובציה"ל פ"א ס"ק ק"י ובחוט שני פ"א ה"ו אות כ"ד כתבו שמרן החזו"א לא היקל בגידולי מים, אך בתוך בית היקל לזרוע במים דומיא דעציץ שא"נ שהקל לזרוע בתוך בית וכמשנ"ת.

הנה בשבת הדין הוא שאם נתן זרעים בתוך מים כדי שיצמחו חייב משום זורע כמבואר בגמ' בזבחים דף צ"ד ב' וברמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ב, ודנו האחרונים אין הדין לגבי שביעית, דבתשו' נחפה בכסף יו"ד ס' ה' כתב דבשביעית מותר לזרוע במים, ומשום דבשביעית יסוד האיסור הוא עבודת קרקע דכתיב "ושבתה הארץ" דבעי' שהארץ תשובת ממלאכה, וכשזורע במים

בענין דין עציץ שאינו נקוב האם פטור משום שאינו גידולי קרקע או משום שאינו גדל בארץ ישראל

שגילגל בחו"ל יוצאין בהן, ולא ילפינן אלא בטיב העיסה אבל לא במה שהארץ גורמת.

והנה ברמב"ם בפ"א מתרומה הל' כ"ב מבואר [לפי' הב' בכס"מ שם, וכן פי' הגר"א יו"ד ס' של"א ס"ק כ"ט] דפירות חו"ל שנכנסו לארץ ישראל חייבין בתרו"מ מדאורייתא, והקשה הגר"א שם א"כ מה הנידון בגמ' באילן שעומד בחו"ל ונופו נוטה לארץ או עומד בארץ ונופו נוטה לחו"ל האם אזלינן בתר נופו או בתר עיקרו מאי נפק"מ אם יניקתן מן הארץ או יניקתן מחו"ל הרי ממנ"פ אם נקבעו למעשר בחו"ל אף אם יניקתן מן הארץ פטורין, ואם נקבעו למעשר בארץ ישראל אף אם יניקתן בחו"ל חייבין, ותיירץ הגר"א דכל הנידון בגמ' האם אזלינן בתר נופו או עיקרו איירי בפירות שאין להם גורן, והיינו דס"ל להגר"א דהא דפירות חו"ל שנכנסו לא"י חייבין הוא דוקא במידי דבר גורן דעשיית גורן חשיבא והוא עיקר הדינן וכיון שנעשה דגן בא"י חייבין, אבל מידי דלאו בני גורן אין גמרן חשיב, ובזה אזלינן בתר מקום יניקת הפרי והוא הקובע.

וכתב החזו"א בדמאי ס' י"ב סק"כ דה"נ בעציץ שאינו נקוב תיקשי קו' הגר"א אמאי פטור מתרו"מ הא כיון שנכנסו לא"י חייבין בתרו"מ דאפילו גדלו בחו"ל ונכנסו לארץ חייבין בתרו"מ, ועכצ"ל דה"נ דוקא במידי דלאו בני גורן פטור בעציץ שאינו נקוב אבל מידי דבני גורן כיון שנגמרה מלאכתן בא"י חייבין בתרו"מ מדאורייתא. ומבואר כמשנ"ת דהפטור בעציץ שאינו נקוב אינו משום דלא חשיבי כגידולי קרקע אלא משום שאינו גדל בא"י ולהכי אם נגמרה מלאכתן בא"י חייבין בתרו"מ.

אך יש לתמוה ע"ז דבגמ' בברכות ובפסחים הנ"ל מבואר דגם במידי דהם בני גורן כשגדלו בעציץ שאינו נקוב פטורין מתרו"מ דהא חייבים הם בני גורן ואמרו בגמ' שם דכשגדלו בעציץ שאינו נקוב הם פטורין מתרו"מ. ולכא' מוכרח מזה דעציץ שאינו נקוב גרע מגדל בחו"ל, דבעציץ שא"נ לא חשיב גידולי קרקע כלל, ולהכי אפילו שנגמרה מלאכתן בא"י פטורין דא"י גידולי קרקע, אך אם נימא הכי שוב תיקשי קו' האחרונים אמאי יוצאין יד"ח מצה בגדל בעציץ שאינו נקוב הא כיון דלא מיקרי לחם הארץ לגבי חלה ה"נ לא מיקרי לחם לגבי מצה.

ובעיקר קו' הגר"א הנ"ל תי' החזו"א דנפק"מ בהפריש קודם גמר מלאכתן דחל ע"ז שם תרומה ובזה אף אם הוציא את התרומה לחו"ל הוי תרומה דכבר חל עלי' שם תרומה וכן בהכניס פירות מחו"ל לא"י והפריש תרומה קודם גמר מלאכתן לא חל עלי' שם תרומה דהא גדלו בפטור.

ובעיקר דין עציץ שאינו נקוב שפטור מדאורייתא מתרו"מ, וכן מותר בכלאים, ובערלה, יש לחקור האם פטור משום שאינו נחשב גידולי קרקע, או דשפיר נחשב גידולי קרקע אך אינו נחשב שגדל בארץ ישראל כיון שאינו גדל בקרקע ארץ ישראל.

והנה בגמ' בברכות דף מ"ז מבואר דמברך ברכת המזון על לחם העשוי מחיטים שגדלו בעציץ שא"נ, דתנן שם דמי שאכל טבל אין מזמנים עליו, ומקשה פשיטא, ומשני לא צריכא בטבל טבול מדרבנן, היכי דמי בעציץ שאינו נקוב. ומבואר דגם על דבר הגדל בעציץ שאינו נקוב חייב לברך ברכמ"ז, ובירושלמי בכלאים פ"ז ה"ו מסתפק בזה.

וכתבו החיי אדם כלל נ"א ס' י"ז והחזו"א כלאים ס' י"ג ס"ק ט"ז דמהבבלי הנ"ל מבואר דפשיטא ליה דחייב לברך ע"ז ברכמ"ז. (ועיי' שם עוד בחיי אדם שכתב לגבי ברכת המוציא לחם מן הארץ דאינו מברך על הגדל בעציץ שא"נ כיון שאינו נקרא ארץ אלא מברך בורא מיני מזונות וכן בורא פרי האדמה אינו מברך כיון שלא נקרא אדמה אלא המחובר). ולכא' מוכח מזה דעציץ שא"נ נחשב גידולי קרקע, דאי לאו הכי אין זה לחם ואינו חייב ע"ז ברכמ"ז.

וכן מבואר בגמ' בפסחים דף ל"ה ב' דיוצא יד"ח במצה העשויה מחיטים שגדלו בעציץ שאינו נקוב, דתנן שם דאין יוצאין יד"ח מצה במצה של טבל, ומקשה הגמ' פשיטא דאין יוצאין בזה, ומשני לא צריכא בטבל טבול דרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב, ומבואר דרק בגלל שזה טבל אינו יוצא בזה יד"ח אבל כשעישורן שפיר יוצא בזה אע"פ שזה גדל בעציץ שאינו נקוב. ולכא' מוכרח מזה דחשיבי גידולי קרקע דאי לאו הכי אין זה לחם.

והקשה החזו"א (כלאים ס' י"ג ס"ק ט"ז) הא בגמ' שם מבואר דילפינן מצה לחם לחם מחלה, דלמ"ד מעשר שני ממון גבוה כמו שפטור מחלה ה"נ אין יוצאין בזה יד"ח מצה, וא"כ כיון דלגבי חלה הגדל בעציץ שאינו נקוב פטור מחלה ה"נ לא יצא בזה יד"ח מצה, וכן הקשה השפת אמת בפסחים דף ל"ה א', והרש"ש שם בדף ל"ו ב'.

ותיירץ החזו"א דבחלה פטור משום דכתיב "באכלכם מלחם הארץ", והיינו דבאמת גם הגדל בעציץ שא"נ מיקרי לחם הארץ, ואין לו חסרון בשם לחם, אלא דבחלה בעינן שיעגל בארץ ישראל והגדל בעציץ שאינו נקוב לא חשיב שגדל בארץ ישראל, ולגבי זה לא ילפינן מצה מחלה, דאף פירות חו"ל

בענין אם מותר למכור עציץ שאינו נקוב לעכו"ם

והחזו"א (שביעית ס' כ"ד סק"ד) כתב דבמכירת קרקע לנכרי עובר בלאו דאורייתא של "לא תחנם" דילפינן מהך קרא דאסור ליתן לחם חניה בקרקע, ואף המוכר ע"י שליח נהי שאין עובר בלאו ד"לא תחנם" מ"מ לא חייל המכירה מדין אין שליח לדבר עבירה.

אך לכא' יכול למכור לנכרי עציץ שאינו נקוב, דבזה ודאי דאין איסור של "לא תחנם" דאין זה קרקע, וכך יוכל הנכרי לעבוד בזה בשביעית ולא יהיה בזה קדושת שביעית, וכן מובא שחורה מרן הגריש"א זצ"ל.

הנה בדבר ההיתר מכירה בשביעית שיש שהתירו למכור את הקרקע לנכרי וכך לא ינהג קדושת שביעית בפירות הגדלים שם, וכבר הורו גדולי הדורות שאין לסמוך על היתר מכירה כלל שהוא כחוכא ואיטולא כמבואר בדרך אמונה בארוכה ועיקר נדון זה אם נוהג קדושת שביעית בפירות נכרים תליא באשלי רברבי אם קימ"ל כמ"ד דיש קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר או לאו, דאם אין קנין א"כ אכתי הפירות קדושים בקדושת שביעית והב"י ס"ל דגם אם אין קניין מכל מקום לגבי שביעית אינו נוהג קדושת שביעית בפירות עכו"ם כמבואר באבבית רוכל בארוכה.

בענין אם יש איסור ספיחין בבננות ובחרי"ן

שלא ילכו ויזרעו בסתר ויאמרו שזה ספיחין ולכן גזרו חז"ל דכל הספיחין אסורים, אך בבננה כיון שהגזע קיים משנה שעברה ואינו צריך לזרוע בכל שנה וגם אינו גדל בשנה שנוטעים אותה ולהכי לא גזרו בזה איסור ספיחין, או דלא

הנה נסתפקו האחרונים האם בבננות יש איסור ספיחין, דאף שבננות חשיבי כירק לכל הדברים, לענין ערלה, ולענין תרו"מ, וכן לענין ברכה, מ"מ אפשר דאין בהם איסור ספיחין, דהא דגזרו חז"ל על ספיחין הוא מפני עוברי עבירה

פלוג, ובכל הירקות גזרו איסור ספיחין. ובחוט שני פ"ד אות י' כ' דמשמיה דמון החזו"א זצוק"ל מעידים שהורה להקל שלא נוהג איסור ספיחין בבגנות.

ואם נימא דבבגנה אין איסור ספיחין א"כ ה"נ בחרי"ן לא יהיה איסור ספיחין דהא גם חרי"ן דומה לבגנה דאין צריך לזרוע בכל שנה ואינו גדל בשנה שזורעים אותה וכן ראיתי בספר משמרת השביעית. ובוזה יהיה נוחא איך יוכל

לקיים בשביעית את המצות מרור, דאם נימא דיש בזה איסור ספיחין הרי לא יוכל לאכול מרור, אמנם בגמ' אמרו דמצוה בחזרת והיינו בחסה ואיך יקיים בשביעית את המצוה בחזרת, דבזה בוודאי איכא איסור ספיחין ובזמן המשנה לא היה אפשרות להביא לכל בני א"י חזרת מחו"ל, ומוזה שלא אמרו דבשביעית אינו מקיים את המצוה בחזרת משמע דגם בשביעית יכול לקיים את המצוה בחזרת, אך לפמשנ"ת לעיל י"ל דיקחו חזרת שגדלה בעצין שא"נ של נכרי וצ"ע.

בעניין לקנות פירות נכרים ממי שנוהג כדעת הב"י שאין קדושת שביעית נוהג בפירות עכו"ם

והזנין בכמה דוכתי כסברא זו שהרי בכל מקום שהמצוה נעשית על ידי שניהם שניהם מקיימים המצוה כמו שכתב החרדים לגבי ברכת כהנים שהישראל עושה מצוה שמתברך והיינו טעמא משום שהמצוה לברך אינו אלא כשיש מתברך ולהכי הוא שותף בהמצוה, וכן הכהן במצוות פדיון הבן הוא שותף בהמצוה של האב הפודה את בנו, ויעוין בהפלאה כתובות דף כ"ד ע"ב שהאר"י בזה, והארכנו בזה במקום אחר, וא"כ הכי נמי באיסור סחורה הנעשה על ידי שניהם עוברים שניהם באיסור זה*.

בעניין הספק אם מי שנוהג קדושת שביעית בפירות עכו"ם אם יכול לקנות פירות עכו"ם ממי שאינו נוהג קדושת שביעית בפירות עכו"ם, ויש לדון בזה משום ב' איסורים, א' משום לפני עוור לא תתן מכשול שמכשיל את המוכר באיסור סחורה בפירות שביעית. ב' משום איסור אמירה לעכו"ם שאסור בכל איסורי התורה אם מותר לומר למוכר למכור לו, דהיינו לעשות סחורה עבורו.

והנה אם יש לחוש בזה משום לפני עוור כבר נודע שבשו"ת מבי"ט ח"א סימן כ"א כתב שאע"פ שהוא סובר שנוהג קדושת שביעית בפירות עכו"ם מכל מקום מותר לקנות פירות נכרים מישראל שעושה בהם סחורה משום שיש לו על מי לסמוך.

וז"ל ולענין הנהירים ואוכלי פירות שביעית בקדושתן כפי מה שכתבתי אם יוכלו לקנות או למכור פירות שביעית לאותם שאינם אוכלים אותם בקדושת שביעית היה נראה בתחלת המחשבה שהיה אסור למכור ולקנות, אבל בדקדוק היפה נראה שמותר לקנות ולמכור להם ולא יחושנו לומר שהם מוסרים להם דמי שביעי' ולא יאכלום בקדושתם, וכן אם ימכרו להם מעט פירות שביעית שלא במדה לא יחושנו עליהם על מה שלא יאכלום בקדושה אעפ"י שהם מצווים לדעתנו האוכלים פירות שביעית בקדושה, דהא דאסור למכור לחשוד או לע"ה פירות שביעית היינו משום שהוא מצוה כמונו ויודע שיש בהם איסור לאוכלם שלא בקדושה ואפ"ה אוכלים אותם אסור ג"כ עלינו למכורם להם כיון שאנו יודעים שהם חשודי' והיו חוטאים בנפשותם על ידינו ואנו נותני' מכשול לפני'ה, אבל כשהדבר להם התר שסומכי' על המורים להם התר בדין תורה לא נדון אותם לדעתנו כעוירים שלא לתת לפניהם מכשול בדבר הנראה לנו איסור ואנו נוהרים ממנו והם נר' להם התר ואינם נוהרים. עכ"ל, הרי מבואר דלענין לפני עויר אין לחוש בזה.

יבואר אם יש איסור אמירה לעכו"ם לקנות ממי שהוא מוכר פירות שביעית שהוא כאומר לו תסחור בפירות שביעית

ומה שיש להעיר אם הוא אסור משום אמירה לעכו"ם, שהרי באיסורי שבת ויו"ט אסור אמירה לעכו"ם שאסרו חכמים לעשות מלאכה על ידי עכו"ם מפני שהוא כשלוחו לענין זה, והכי נמי בשביעית אסור אמירה לעכו"ם, ובכל איסורי תורה נסתפקו בגמ' בב"מ דף צ' אי שרי אמירה לעכו"ם כגון בחסימה ובסירוס, ונקטינן לחומרא, וא"כ יש להסתפק שיש איסור לומר לישראל הנוהג כרבותיו בפירות נכרים שאין בהם קדושת שביעית שימכור לו פירות נכרים משום איסור אמירה לעכו"ם.

הנה בסוגיא דבבא מציעא דף צ' ע"א נסתפקו אם באיסור לאו יש איסור אמירה לעכו"ם, וכתבו התוספות וז"ל אבל הכא דאיסור לאו שרי אף על גב דבבב"מ מו"ק (דף יב.) אמרין דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנכרי התם משום דשבת ויו"ט חדא מילתא היא וגזרו אטו שבת, עכ"ל, ומבואר דאיסורי שבת ושביעית אסרו בהם חכמים אמירה לעכו"ם ובוזה לא נסתפקו כלל בגמ' ומשום דכל שהוא איסור מלאכה אסרוהו אפי' שאינו איסור לאו, ויעוין במהרש"ל שנחלק בזה על התוס' וכתב שבשביעית אסור אמירה לעכו"ם מן התורה משום ושבתה הארץ דבעינן שהארץ תשובת ממלאכה, אבל איסור דרבנן של אמירה לעכו"ם בשביעית לא מצאנו בש"ס יעו"ש.

ונראה דאפי' להתוס' לא אמרו אלא באיסורי מלאכה דשביעית אבל באיסור סחורה שלא נאסרה משום מלאכה בזה הרי הוא דומה לכל איסורי תורה שנסתפקו בו אם יש בו איסור אמירה לעכו"ם, ובוזה אפשר דאיסורי דרבנן שאני כמו שיתבאר להלן.

יבואר אם איכא איסור אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן

והנה בשו"ע או"ח סי' תס"ח סעי' א' כתב המחבר לענין איסור מלאכה בערב הפסח אחר חצות וז"ל ויש מי שאוסר לעשות מלאכה בערב פסח אפי' על ידי עכו"ם ויש מי שמתיר, והרמ"א כתב דהמנהג הוא שעושין מלאכה על ידי עכו"ם בערב פסח אחר חצות כגון שמתירין תספורת על ידי עכו"ם אחר חצות.

וכתב בביאור הגר"א שם ויש מי שאוסר אפי' על ידי עכו"ם כמו בחול המועד כו' ויש מי שמתיר כמוש"כ בב"מ צ' איבעיא להו כי אמרין אמירה לעכו"ם שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא, משמע דבאיסור דרבנן פשיטא להו דמותר ואף דבשבת אסור אף במידי דרבנן כנ"ל שאני שבת דעיקרו דאורייתא כמוש"כ התוס' בהרבה מקומות, ומחול

יבואר דאיסור סחורה כיון שאינה נעשית אלא על ידי הקונה גם הוא שותף באיסור סחורה

אכן בחוט שני פרק ד' משמטה ויובל הלכה כ"ט כתב שאין כונת החזו"א שעובר בזה משום לפני עויר, אלא שאסור לקנות ממנו מפני שגם הקונה משתתף באיסור סחורה כיון שנעשה על ידו, וכבר נחלקו בזה גדולי האחרונים יעוין שו"ת נודע ביהודה סימן ע"ו אם הקונה עובר באיסור סחורה, ובפשוטו הקונה אינו עובר, שהרי לא קנה אלא לאכלה והתורה אמרה לאכלה והוא קנה הפירות לאכלה, אלא כיון שהסחורה נעשית על ידי מוכר וקונה א"כ נעשה הקונה שותף לאיסור זה.

וכן היה אומר לאחרים שאינם נוהגים כר"ת לעשות מלאכה עבורו אע"פ שהחמיר מאוד כשיטת ר"ת בכל דיני התורה. וכן הובא בכתר ראש שמרן הגר"ח מוואלין החמיר מאוד באיסור חדש בחו"ל ומכל מקום היה נתן לאחרים המתארחים אצלו חדש של חו"ל. ואני בעצמי כשהייתי קטן הייתי מביא הנביא מוזכרון משה לבית מרן הגר"י זצ"ל כשהיו מתפללים שם כל בני מרן זצ"ל ואע"פ שהחמירו על עצמם שלא לסמוך על העירוב אבל אמרו לאחרים שסומכים על העירוב להוציא עבורם.

^א **שמעתי בשם הגאון ר' חיים אורי פריינד שליט"א** שמרן הגר"י הוצרך לרמונים וקנו עבורו הרמונים של נכרי ולא רצה לסחוט בעצמו משום שחשש שיש קדושת שביעית בפירות נכרים אבל שאל את הגאון ר' חיים אורי אם הוא נוהג קדושת שביעית בפירות נכרים ואמר לו שהוא נוהג כהב"י ואמר לו אם יכול לסחוט הרמונים עבורו וידוע שמרן החזו"א התיר לסחוט רמונים של שביעית יעוין בדרך אמונה ציון ההלכה פרק ה' מהלכות שמיטה ויובל אות י"ד וז"ל וע' בס' ארחות רבנו ח"ב ע' שמ"ו שמרן התיר לעשות מיץ רמון יעוין שם.

המועד אין ראי' כמוש"כ התוס' שם ד"ה אבל משום דשבת ויו"ט חדא מילתא היא, ולסברא ראשונה יש לומר דבכל איסור מלאכה גזרו אטו שבת עכ"ל.

היציא מדבריו דבדבר שעיקרו דאורייתא פשיטא דאם אמירה לעכו"ם שבות נאמר גם באיסורי לאו אסור גם הדרבנן שבו ואין דעה שמתירה בזה, ואילו בדבר שאין עיקרו דאורייתא לדעה שני' מותר וכן המנהג, ולדעה ראשונה אסור בכל דבר שהוא בכלל מועד או באיסור מלאכה, ולפימש"כ הרמ"א דהמנהג כדעה שני', ויעויין בכף החיים שם או' י"ב שכתב שאף דעת השו"ע תפס לעיקר כדעה השניה שהרי כתב ויש מי שמתיר, וכל היכא שכותב השו"ע יש אומרים כך ויש אומרים כך דעתו לפסוק כסברא אחרונה אלא שכתב סברא הראשונה דחושש לה לכחילה.

והנה לפימש"כ הגר"א דבאיסור דרבנן שעיקרו דאורייתא יש איסור אמירה לעכו"ם ואין בזה חולק, לכאורה בשביעית בזה"ז אפי' אם הוא דרבנן מ"מ הרי עיקרו דאורייתא וא"כ יש בזה איסור של אמירה לעכו"ם, וכמו שאסור אמירה לעכו"ם באיסורי שבת דרבנן, ויש להוסיף לדון לדעת היש מי שאסור אמירה לעכו"ם בע"פ אע"פ שאיסורו רק מדרבנן ולפי"מ שביאר הגר"א בטעם הב' מפני דבכל איסורי מלאכה יש איסור אמירה לעכו"ם א"כ אולי קיים האיסור גם בעבודה בשביעית, וכן נראה מגירסת התוס' שם, אבל באיסור סחורה לא יהא בו איסור אמירה שאינו איסור מלאכה וכמשנ"ת.

אבל יש מקום לומר דלא דמי שביעית לשבת, דשבת איסורו איסור מלאכה של הגברא שהוא לא יעשה מלאכה רק ישובת, ואילו בשביעית עיקר איסורו עבודת קרקע דהיינו שתשבות הקרקע בשביעית ואינו איסור על הגברא לשבות ממלאכה וא"כ אין לנו מקור לדמותו לומר שגם שביעית נכלל בכלל איסור מלאכה שאסורו על ידי עכו"ם.

יבואר אם יש איסור אמירה לעכו"ם בביטול עשה או איסור עשה

ויש לעיין עוד בזה ע"פ מש"כ הפרמ"ג בסימן ש"ז סעי' ה' במשב"ז ס"ק ד' וז"ל נסתפקתי בשאר איסורי באיסור עשה אי אסור אמירה לעכו"ם ולשון הרב ביו"ד רצ"ד באיסור לאו משמע איסור עשה דקיל מלאו כמאמרם ז"ל ריש יבמות דף ז' לאו ל"ת חמור מינה אין לנו לאסור, ויצא לנו הדין לפי"ז בער"פ אחר שיש מותר לומר לעכו"ם שיקנה לו במעות ישראל י"ש וכדו' ולהעמיד החמץ ברשות עכו"ם עד אחר הפסח דאין שליחות לעכו"ם ולא ידידי הוא ואמירה לעכו"ם בערב פסח אחר שש תליא בפלוגתא אי עובר בכל יראה לאחר שש או רק עשה דתשבותו ורובם הסכימו שאף דעת הרמב"ם ששאנו אלא עשה וכו' עכ"ל.

בעניין התירא דהמ"ב לאכול סעודה שלישית אחר שקיעת החמה אם מותר לאכול יותר מהצריך לו לצאת יד"ח סע"ש

ובדין הואיל ואשתרי אשתרי

נשאלתי במי שהתחיל לאכול סעודה שלישית אחר שקיעת החמה אם מותר לו לאכול רק יותר מכביצה לצאת יד"ח סעודה שלישית לכולי עלמא או דשרי לאכול כדי צרכו.

הנה במ"ב סימן רצ"ט סק"א כתב דאף שאסור לאכול בספק חשיכה קודם הבדלה, מ"מ אם לא אכל עד יין סעודה שלישית בוודאי צריך לאכול אפילו אחר שקיעה, ובשעה"צ שם כתב בטעמא דמילתא כיון שהוא דבר מצוה יכול לסמוך על שיטת הר"ז דבספק חשיכה מותר לאכול עד צאת הכוכבים, וגם

² יבואר אם יכול לקיים סעודה שלישית בזמן תוספת שבת

ובאמת יש לעיין בזה דמש"כ דהוי ספק עשה דסעודה שלישית, לכאורה יש מקום לומר דהוי וודאי עשה אף שהוא אחר שקיעת החמה והוי ספק לילה, דהנה מבואר בשו"ע סימן רס"ז ס"ב מקדימין להתפלל תפילת ערבית בליל שבת יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד ע"כ, והיינו דיכול לקדש ולאכול סעודה שבת מפלג המנחה, ובמ"ב שם כתב בטעמא דמילתא, דכיון שקיבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד, ולפי"ז מסתברא דה"ה במוצ"ש יוכל לקיים סעודת שבת בתוספת שבת במוצ"ש ואף דלא נתברר עד כמה יכול להוסיף במוצ"ש, ויעויין מג"א סימן קפ"ח סק"ח שכתב בשם עולת תמיד דתוספת שבת במוצ"ש יכול להוסיף עד שיעור שעה ורביעי תוך הלילה והיינו שהשעה תוספת שבת במוצ"ש לתוספת שבת של ערב שבת ובמג"א פליג ע"ז וס"ל דסגי בתוספת משעה ומשמע דא"א להוסיף כ"כ אחר הלילה, מ"מ בזמן דבהש"מ דספק יום ספק לילה הא בוודאי מחויב מעיקר הדין בתוספת בתורת וודאי דהרי הר"ן בביצה ריש

ולפי"ז גם באיסור סחורה והפסד בשביעית שאינו אלא מצוות עשה שאמרה תורה לאכלה ולא להפסד ולא לסחורה אפסר שלא נאסר בו אמירה לעכו"ם, ואפסר שלא התיר אלא בביטול עשה אבל באיסור עשה דמי ללאו ואסור אלא דבתשבותו גם כן נחלקו האחרונים אי הוי איסור עשה או מצוות עשה יעויין במנחת חינוך מצוה

ובאמת יש לומר שאין כאן איסור אמירה לעכו"ם כלל, שהרי מה שעושה סחורה אינו לצורך הקונה שהרי הקונה עדיף ליה שיתנה לו בלא רווח של דמים, אלא שהמוכר רוצה להרויח על מכירתו וא"כ נמצא שאינו עושה הסחורה אלא לדעת עצמו בלבד ולא נאסר אמירה לעכו"ם אלא כשאומר לעכו"ם לעשות עבירה לצורך הישראל, ולהכי בזה ליכא איסורא של אמירה לעכו"ם.

יבואר אם מותר לומר לעכו"ם לאבד פירות נכרים

הנה במקומות ציבוריים כשיבות ואולמות כשנותנים פירות נכרים הקדושים בקדושת שביעית שנשאר הרבה מהאוכל וזורקים אותו ומאבדים אותו מה שהוא אסור בפירות שביעית אם יכולים לאבדו על ידי גוי כיון שהוא איסור דרבנן וכדעת הרמ"א בהלכות פסח שהתיר אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה בערב הפסח והכי נמי יהא שרי לומר לעכו"ם לאבדו, וגם שאינו איסור עשה וכמשנ"ת.

אמנם יש לעיין שהרי אסור ליתן פירות שביעית לעכו"ם לאכלו שהרי אמרה תורה והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לעכו"ם ואכילתו נחשבת כאיבוד הפירות ואין ניתן לעכו"ם לאבד הפירות בידיים.

אכן נראה שאין להאכילו שהוא משתמש בפירות שביעית למה שלא ייעדה התורה אותם אבל לאבדו שאינו משתמש בהם כיון שאין אנו מצווין לשמור על פירות שביעית מאיבוד אפשר דמותר אמירה לעכו"ם וצ"ע, ואין לסמוך על זה למעשה.

וכן יש לעיין אם מותר לומר לעכו"ם להוציא פירות שביעית לחו"ל כיון שאינו אסור אלא מדרבנן וכ"כ בשם המהר"ל דיסקין וכן הוא בשו"ת בית יצחק דאפשר להקל להוציא על ידי נכרי, ולכאורה המוציא לחו"ל הוא הטייס ולא זה שהביאו לתוך המטוס שהרי המביאו אינו מוציא אלא הטייס המניע את המטוס הוא המוציא ואם הוא נכרי יהא מותר להוציא על ידו, ואם הוא ישראל יהא אסור להוציא באופן זה.

הרא"ש אפשר דסובר כן, ואפשר עוד דאתי ספק עשה דרבנן דסעודה שלישית ודוחה ספק איסור דרבנן דאכילה קודם הבדלה, וגם מטעם נוסף שכתב בבה"ל שם דבמקום מצוה יכול לסמוך על ר' יוסי דזמן בהש"מ דיד' הוא מאוחר מבהש"מ דר", ולפי טעם זה א"א להקל רק עד שיעור ג' רבעי מיל ומשהו יותר אחר שקעה"ח, והשיעור הוא כארבע עשרה דק' אחר שקעה"ח [ובהא דסמכין על בהש"מ דר"י כתבו במ"ב לגבי כמה דברים יעויין בשעה"צ סימן רל"ג סק"א לגבי תפלת המנחה בבהש"מ, וכן הוא בשעה"צ ס' תרכ"ג סק"א לענין נשיאת כפים בבהש"מ יעו"ש].²

פרק המביא כתב דמשום תוספת צריך להוסיף חוץ מן הזמן שצריך ליהרר בו משום הספק [וסברא זו הביא המ"ב סימן רס"א סק"י בסופו יעו"ש, ומהאי טעמא תמהתי על מש"כ בבה"ל סימן שם"ב בד"ה מותר על קושית הפמ"ג איך מותר כל דבר שהוא משום שבות בבהש"מ הא איכא דינא דתוספת שבת, ותיירך דזמן מועט קודם הלילה באמת אסור משום תוספת וקודם זמן זה הוא ספק תוספת ושירי כמו בבהש"מ, ולמשנ"ת בר"ן לא הועיל כלום דסו"ם צריך להוסיף זמן מועט יותר על הזמן שפורש מן הספק, ויעויין בתוס' ריש המביא מש"כ בזה דזמן תוספת יש לה שיעור ולהכי מה שפורש מן הספק לילה לא סגי שהרי צריך לפרוש זמן מה יותר מזה שיש לו שיעור ולפי"ז אפשר שאי"צ לפרוש יותר מהזמן שצריך לפרוש מן הספק אלא שצריך לפרוש קודם הזמן שהוא ספק לילה מפני שהוא ספק תוספת שבת ויעויין בר"ן ריש המביא משמע מדבריו שנחלק עם התוס' בסברתו, ולפי"ז א"ש מש"כ במ"ב שם אבל סתימת המ"ב ס' רס"א כמש"כ הר"ן וא"כ צ"ע מש"נ שם בסי' שם"ב וכן יעויין ברא"ש ובר"ן פרק יו"ה שבהכרחו מהא דאיכא קרא למילף דין תוספת יו"ה כ"ע צ"ע דצריך להוסיף יותר ממה שצריך לפרוש מן

והנה מש"כ דספק עשה דרבנן דוחה ספק איסור דרבנן יש לעיין בזה, דלכאורה להצד דמקיים מצות סעודה שלישית דהיינו שהוא עדין יום ליכא איסורא כלל דאכתי יום הוא, ולהצד שהוא לילה וקעבר איסורא א"כ גם מצוה לא קיים, וא"כ איך נימא בזה עשה דוחה ל"ת, ויעוין תשובת בנין שלמה ח"א סימן ל"א שהאריך הרבה בענין זה, ומסיק דלא אמרינן בזה עדל"ת יעו"ש.

יבואר אם במקום שהותר איסור לצורך אורחין הותר לגמרי באותה סעודה

והנה איתא בשולחן ערוך אורח חיים קסח סעיף ה' וז"ל פת עובד כוכבים נקיה ופת קיבר של ישראל, אם אינו נזהר מפת עובד כוכבים מברך על איזה מהם שירצה, ואם הוא נזהר מפת עובד כוכבים, מסלק פת נקי של עובד כוכבים מעל השולחן עד לאחר ברכת המוציא, ואם בעל הבית נזהר מפת עובד כוכבים, וישראל שאינו נזהר בכך מיסב עמו על השולחן, כיון דמצוה מוטלת על בעל הבית, יבצע מן היפה של עובד כוכבים, וכיון שהותר לבצע הותר לכל הסעודה.

ומקורו מהא דאמרו ביבמות דף ז' הואיל ואשתרי אשתרי, ועוד כתב בבאור הגר"א דבעירובין ריש פרק מי שהוציא אוהו אמרו שהיוצא חוץ לתחום והוצרך לנקבו מותר ליכנס משום כבוד הבריות, ואמרו שאם פקח הוא נכנס לתוך תחומו, וכוננת הגר"א כמש"כ בראבי"ה דיכול ליכנס לתחומו ואע"פ שיש בית הכסא סמוך לו יותר מצד אחר, אבל הואיל ואשתרי אשתרי והיינו כיון שהותר משום כבוד הבריות, והכי נמי כיון שהותר לו לאכול פת עכו"ם אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי.

והיה מקום לומר דהואיל והותר לו לאכול סעודה שלישית אחר שקיעת החמה הותר לו לאכול ככל שירצה, ובאמת קשה להתיר מהאי טעמא דהואיל ואשתרי אשתרי דצריך לידע גדר הדברים באיזה מקומות יכולים לומר כן וצ"ע.

בעניין מחלוקת הפוסקים באיסור ספיחין בערבה הצפונית אם מותר במקום כבוד אב

ושמעתיה הוראה נפלאה מאדם גדול שנשאל באחד שצריך לאכול אצל אביו והוא אוכל ירקות מהערבה הצפונית שנחלקו בו הפוסקים אם הוא חו"ל או מארץ ישראל, ואמר שמאחר שנחלקו הפוסקים בעניין הערבה

הספק. וא"כ אף לפי התוס' מוכרח לומר כן וצ"ע, וא"כ בבהש"מ אכתי מחויב להוסיף על הקודש בוודאי וא"כ צ"ב אמאי אינו יוצא סעודת שבת בבהש"מ במצו"ש משום תוספת שבת.

יבואר שיטת הרמב"ם דליכא תוספת שבת ואפ"ה מקדש קודם השבת

והיה אפשר לומר דהנה בשו"ע סי' רס"א ס"ב כתב ו"א שצריך להוסיף מחול על הקודש וכו' ובבה"ל שם נקטו בלשון ו"א משום שיטת הר"מ שחולק ע"ז דלית ל"י תוספת אלא בתוספת עיניו ביה"כ, ובאמת מהאי טעמא פירש הרמב"ם ההיא דמקדש על הכוס בערב שבת קודם הלילה לא משום תוספת שבת משום דלית ל"י תוספת בשבת אלא דיעוין מש"כ בפכ"ט מהל' שבת ה"א וז"ל יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעו"י אע"פ שלא נכנסה השבת וכו' שמצות זכירה לאמרה בין בשעת מניסתו ויצאתו בין קודם לשעה זו במעט, עכ"ל, והיינו שיוכל לקדש סמוך לשבת אע"פ שעדיין אינו שבת אצלו כלל, ולשיטתו אויל דלית ל"י תוספת שבת, וא"כ לשיטת הר"מ דלית ל"י תוספת אע"פ שיוכל לקדש מבעו"י מ"מ סעודת שבת אינו יכול לאכול אלא בלילה דאכתי אינו שבת [וצ"ל שיקדש סמוך לשבת כדי שיהא קידוש במקום סעודה וצריך לכאורה סעודת שבת דווקא כמש"כ וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג דהיינו עונג שבת] וא"כ להר"מ כשאוכל מבעו"ש בבהש"מ הוי ספק אי מקיים סעודה שלישית משום דלית ל"י תוספת שבת וזה כונת המ"ב.

אבל זה אינו דהנה בשו"ע סי' רס"ז סתם דבריו שיוכל לאכול סעודת שבת מבעו"י ולא כתב בלשון ו"א כמש"כ בס' רס"א לגבי תוספת שבת וע"כ מבואר דגם להרמב"ם יוצא סעודת שבת מבעו"י אף דליכא דין תוספת שבת יוצא שפיר סעודת שבת מבעו"י וכן משמע מסתימת הר"מ בדפשוטו אוכל הסעודה מבעו"י דבלא"ה ליכא קידוש במקום סעודה ומה שנתבאר שמקדש סמוך לחשיכה הוא דחוק בסתימת דבריו יעו"ש, ועכצ"ל שיוצא סעודת שבת מבעו"י וצ"ב בטעמא דמילתא וא"כ ה"נ בבהש"מ במצו"ש וצ"ע. ואפשר להל"ה יוצא יד"ח קידוש במקום סעודה אפילו שלא במקום סעודת שבת וכמו מי שאוכל סעודה מבעו"י ופורס מפה ומקדש ונחלקו בזה הר"ן והרא"ה יעוין מ"ב סימן רע"א סקל"ב ומסתימת הר"מ פכ"ט ה"ג משמע דס"ל כהר"ל והר"ן דבאכל מבעו"י פורס מפה ומקדש אי"צ לאכול עוד משהשיגה, ומבואר דיוצא בזה קידוש במקום סעודה. ולפי"ז מש"כ ואוכל שיוכל לאכול, ויצא קידוש במקום סעודה, אבל סעודת שבת אינו יוצא בה להר"מ, וצ"ע.

[ועוין אשר לשלמה מועד סי' י"ג מש"כ בבאור שיטת הר"מ בזה ולדידי' באמת במצו"ש לא יצא יד"ח סעודה שלישית במצו"ש בבהש"מ להר"מ יעו"ש].
ובלא"ה מסקנת הביאור הלכה סי' רס"א שכל הראשונים ס"ל דלא כהר"מ בזה ולא משמע דמשום הכי ס"ל והוי ספק מ"ע דרבנן ובפשיטות הוי וודאי עשה דרבנן וצ"ע.
עוד היה אפשר לומר דבמ"ב חשב לשיטת הספר חסידים שהובא במג"א סימן רס"ז שצריך

הצפונית אם מתארח אצל אביו שאוכל מהערבה הצפונית ואינו יכול שלא לאכול שם משום כבוד אב יכול לסמוך שהוא חו"ל, ואינו צריך לצמצם ולאכול רק המוכרח לאכול משום כבוד אב דהואיל ואשתרי אשתרי וכמו שכתב השו"ע לעניין פת עכו"ם, עכ"ד.

וכמוכן שאותו גדול היה ס"ל לעיקר שהערבה הצפונית הוא חו"ל, אלא שמ"מ ראוי להחמיר בזה ולהכי התיר לו לאכול משום כבוד אב, אבל אם היתה נמיית לבו שהערבה הצפונית הוא ארץ ישראל לא היה מתיר בזה שהרי ודאי דבשר עוף בחלב לא היה מתיר במקום פלוגתא דרבוותא לצורך כיבוד אב אע"פ שאינו אלא מדרבנן.

אכן באמת נראה דבנין דין אין להתיר משום הואיל ואשתרי אשתרי, דהנה למאן דס"ל שליכא איסורא לאכול קודם הבדלה אלא לאחר צאת הכוכבים אין צריך להתיר משום הואיל ואשתרי ולמאן דאסר הרי לא אשתרי.

וכן לר' יוסי דס"ל שעד צאת הכוכבים ימא הוא א"כ לדידיה לא אשתרי ומותר לכתחלה, ולר' יהודה דס"ל שהוא ספק לילה הרי לא אשתרי כלל, אלא דכתב סברא נוספת דספק עשה דרבנן של סעודה שלישית דוחה ספק איסור דרבנן של אכילה לפני הבדלה ובה היה מקום לומר הואיל ואשתרי אשתרי.

אך גם זה אינו דהא מוכח שמה שהותר משום עשה דוחה ל"ת לא אמרינן ביה הואיל ואשתרי, שהרי אמרו בירושלמי דעשה דמצה אין דוחה ל"ת דחדש משום גזירה כזית ראשון אטו כזית שני וחזוין דלא אמרינן בזה הואיל ואשתרי וכן אמרו שעשה דיבום אינו דוחה ל"ת משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ומבואר דלא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי במקום עשה דוחה לא תעשה.

וא"כ יצא לדינא שאע"פ שהותר לאכול סעודה שלישית אחר שקיעת החמה אבל לא יאכל יותר מהצריך לו בשביל לצאת יד"ח סעודה שלישית שהרי כל מה שאוכל הוא בפלוגתא דרבוותא אם מותר לאכול ולא התיר המ"ב אלא משום שצריך להיות זה דספק עשה דוחה ספק ל"ת וא"כ מה שאינו נצרך למצוה לא יאכל יותר, והוא פלא, ומסתברא שהתיר לאכול כדרך שאוכל בכל סעודת שבת וצ"ע.

לאכול כזית משהחשך ולא יצא סעודת שבת במה שאכל מבעו"י ובמג"א מסיק דטוב להחמיר לכתחילה וכו' המ"ב שם וגו' לחוש לדבריהם וטעמא דמילתא כתב במ"ב שם דילפינן סעודת שבת מג' היום א"כ צריך לאכול ביום השבת עצמו, ולפי"ז משום האי טעמא נמי אינו יוצא סעודה שלישית בבהש"מ במצו"ש להני פוסקים ולהכי כתב במ"ב דהוי ספק עשה דרבנן דרק משום ספק יום יש מקום שיוצא יד"ח סעודה שלישית. ולפי"ז לא יקשה כ"כ מה שהקשינו איך אמרינן בזה ספק עשה דוחה ספק ל"ת הא אי הוי ל"ת לא מקיים עשה כלל דאפשר שמקיים עשה משום תוספת אף דאיכא ל"ת דספק חשיכה שאין אוכלין בו וצ"ע.

וכבר הארכתי בזה בקונטרס מצהלות חתנים סימן י"א יעו"ש.

² ויעוין בחוט שני פרק ד' משיטתו ויובל שכתב דמצפה רמון יותר רחוק לומר שהוא מארץ ישראל, אבל לא הכריע בדבר והפירות שמביאין מפארן הם דרומיים יותר ממצפה רמון, ומה שמביאים מעין יהב הוא קצת יותר קרוב לארץ ישראל מהקו של מצפה רמון, וידוע שמרן הגרי"א אסר מקומות אלו וס"ל שהם מארץ ישראל ונוהג בו איסור ספיחין.

ושמעתיה שהגאון ר' יוסף דיסקין זצ"ל נכנס אצל מרן החזו"א זצ"ל לשאול אם מותר לאמו שהיתה חולה לאכול ירקות של היתר מכירה שלא היה ירקות אחרים להשיג בימים ההם ודרש החזו"א לידע בדקדוק מהו חוליה והתיר לה וכשעמד בפתח ביתו קראו ושאלו אם היה שאלה בבשר עוף בחלב גם היה שואל אם מותר לה ואמר לו שאיסור ספיחין בשביעית הוא איסור דרבנן כמו בשר עוף בחלב אלא שאיסור ספיחין אין לו מזהל והעם אין רואים את איסור ספיחין כאיסור בשר עוף בחלב אע"פ שאיסורם שוה.

ושמעתיה שאחד בא לשאול את הגאון הגדול ר' שלמה מילר שליט"א מטרונטו שאחר אכילת הטשילנט יש לו צריבה ורוצה לקחת כדור כדי להקל עליו ואמר לו שישתה כוס חלב ותמה איך ישתה חלב אחר בשר רח"ל ואמר לו שלקחת כדור לרפואה בשבת הוא איסור כמו שתית חלב אחר בשר דתירויהו איסור דרבנן נענה.

³ **ושמעתיה** ממוחתנינו הגאון הגדול ר' מרדכי מן זצ"ל שאמר שכשחזו"ל רצו לגזור גזירה למנוע שלא יתחתנו עם העובדי כוכבים גזרו על פתן שלא יאכלו אותו ואם לא יאכלו פתן הוא עושה רחוק גדול כל כך שלא יבואו להתחתן גם חזוין שמי שאינו אוכל אצל חבירו הוא עושה רחוק גדול ביניהם עד כדי כך שלא יבוא להתחתן עמו.
ושמעתיה שזקני מרן הגרי"ח זונפלד זצ"ל היה אוכל בסעודת מצוה במקומות שלא היה אוכל בביתו על סמך הכשר זה כדי שלא לפגוע במארחים אבל אין ללמוד מזה לכל מקום וכל מקום צריך לדון לפי ענין השאלה.

בעניין הקונה פירות נכרים בטעות אם החליפו אם נתקדש בקדושת שביעית

מקח טעות שהרי לא התנה עמו בפירוש שאינו רוצה לקנות פירות נכרים ואי אפשר לומר שיש כאן אומדנא דמוכח שאינה רוצה בפירות נכרים שהרי הרבה קונים גם פירות נכרים, וכל דליכא אומדנא דמוכח לא חשיב מקח טעות וא"כ כשמחלפת הירקות הרי הם חליפי שביעית וקדושים בקדושת שביעית.

אבל העיריני ידידי הגאון ר' מנדל רוזנברג שליט"א שהרי היא שלוחה של בעלה לקנות ויכול לומר לתקוני שדרתך ולא לעוותי, וידוע לה שהוא אינו רוצה פירות נכרים בביתו וא"כ אין היא שלוחו לעניין זה ולא קנתה הפירות כלל, וצ"ע.

והעיריני חתני יקירי הרב הגאון ר' יהושע זליג פאלי שליט"א שאפשר שהאשה אינה שליחה של הבעל לקנות עבורו אלא נותן לה כספו שתקנה עבור עצמה ועבורו אבל אינה שלוחה של בעלה לקנות וצ"ע.

ואפשר שיכולה לקנות פירות חו"ל במשיכה והדמים הם חוב עליה אלא שמשלמות את חוב המכירה בפירות נכרים ובזה אינו נעשה דמי שביעית, אלא שאין פורעין חוב בדמי שביעית אכן בפשטות כשמחליפים בחנות מוצרים הרי הוא קניין כסף של חליפי שוה בשוה וקניין חליפי שוה בשוה הרי הוא ככסף שתופס את דמיו.

בעניין הכנה בהבאת בשמים לצורך הבדלה

ודמות ראייה יש להביא מהא דתנן בברכות דף נא ע"ב בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה ובתוספות פסחים דף קב ע"ב כתבו וז"ל הקשה ה"ר נסים איך יאכל קודם הבדלה הא אמרי' לקמן אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל, ויתירן דהא מייירי כשאכל מבע"י עד שחשיכה לו, וקשה דלשון הנכנס לביתו משמע שלא התחיל לאכול מבע"י, אלא י"ל דודאי בחנם אין לו לאכול קודם הבדלה אבל כשאין לו אלא כוס אחד מותר לאכול קודם הבדלה כדי לעשות על הכוס ברכת המזון. עכ"ל.

ולשיטת רבינו נסים שכתב דאירי שהמשיך סעודתו מבעוד יום א"כ הרי לא הבדיל עדיין שהרי אם יאמר ברוך המבדיל לא יוכל להזכיר רצה בברכת המזון וא"כ איירי שלא הבדיל עדיין ומכל מקום מביא בשמים להבדלה, והזנין שמותר להביא בשמים להבדלה קודם שיבדיל.

ובאמת קשה איך ידליק את הנר הרי עדיין לא הבדיל ואפשר דאירי שמברך על נר שישבת מבעוד יום ואינו צריך להביאו וא"כ אפשר גם כן דאירי שאינו מביא בשמים להבדלה שיש לפניו בשמים במקומו, אכן בפשטות איירי שמביא הבשמים להבדלה קודם שמבדיל וע"כ דכל שהוא לצורך שבת שרי, אבל אפשר כיון שכבר חשכה אע"פ שלא הבדיל מותר הכנה לצורך מצוה שהרי כבר יצא השבת וצ"ע.

ובספר אז נדברו חלק ו' סימן פ"א כתב דבשעת הדחק מותר להביא הבשמים בשבת להבדלה דיכול לסמוך על החיי אדם שהתיר להביא הספסלים לצורך יו"ט ועדיף שיביא הבשמים בעוד היום גדול שיכול ליהנות ממנו מבעוד יום, ולמשנ"ת אפשר דחשיב צורך השבת ומותר בכל גוונא.

בעניין אם מותר להפסיק לענות לזימון בסעודה שלישית כשלא יהא לו ברכת המזון על הכוס

אמנם יש לעיין האם חשיב שעולה לכל המסובין ברכת המזון על הכוס שהרי רק המזמן מברך על הכוס ושאר המסובים מברכין בלא כוס, והרי אין יוצאין ממנו ברכת המזון, אלא כל אחד מברך לעצמו, ואפשר דמכל מקום ברכת הזימון מברך על הכוס ובוה יוצאים הכל דברכת הזימון עולה לכולם, אבל אפשר דמשום האי טעמא לחוד שרי לענות בזימון להצטרף עם אחר, גם אם יפסיד ברכת הזימון על הכוס וצ"ע.

והנה בסעודה שלישית שאין שותין הכוס מיד אחר ברכת המזון צ"ע אם יוצאין בזה ברכת המזון על הכוס שהרי בגמ' מבואר שצריך לשתות מיד שהרי אמרו בפסחים דף קב ע"ב הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו

שמעתי מעשה באשה שקנתה ירקות וחשבה שהם של חו"ל ונתברר לה בביתה שהירקות הם של נכרי והרי הם קדושים בקדושת שביעית, וחזרה לחנות להחליפם וקנתה ירקות של חו"ל ובישלה מרק גדול, ולכאורה לא הועילה מידי דירקות אלו גם קדושים בקדושת שביעית וכל המרק נעשה קדוש בקדושת שביעית משום דכל מה שקנה בפירות שביעית הרי הם קדושים בקדושת שביעית שהם דמי שביעית.

אלא אפשר לחללו על אוכל מסויים שעומד לאכלו ויאכלנו מיד כדי שלא יהא הכל קדוש בקדושת שביעית, כדאיתא ברמב"ם פ"ו משמטה ויובל שדמי שביעית מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול, ובדרך אמונה פרק ו' משמטה ויובל ס"ק נ"ט הביא פלוגתא בין הר"ש סירליאו והחזו"א אם יכול לחלל לכתחלה על שוה פרוטה כמו הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה. **והעיריני** דאפשר שהיה מקח טעות שהרי האשה לא רצתה לקנות פירות נכרים הקדושים בקדושת שביעית וא"כ כשמחזיר הפירות נכרים למוכר אינו מחליף את הפירות נכרים בעד הפירות של חו"ל אלא מחזיר מה שקנה שהרי לא קנהו כלל, ואחר כך קונה לעצמו פירות חו"ל, אמנם נראה שאינו

נשאלתי אם מותר להביא את הבשמים להבדלה מבעוד יום או בבין השמשות קודם הבדלה משום איסור הכנה משבת לחול.

הנה מקור של איסור הכנה הוא ברמ"א בסימן תרס"ז לענין טלטול מהסוכה להבית ביו"ט של שמיני עצרת שכתב דאסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה דהוי מכין מיו"ט לליל יו"ט אחרון. **ועוד** מבואר בסימן תרצ"ג לענין הבאת המגילה כשחל פורים במוצאי שבת עי"ש בשע"ת וז"ל ויש להמתין שלא להביאה ע"י קטן אלא ימתין עד שתחשך או יביאה בצנעה מבעוד יום לבהכ"נ ומעיין בה קצת וכו' ועיין עוד בקיצור ש"ע הל' ט"ב לענין טלטול הקינות, ובמשנ"ב סימן תרס"ז הביא דעת האחרונים שאסור להביא הספסלים מיו"ט לחבירו וכתב דדוקא לסדרן אסור אבל להביאם מותר, וכתב שם בשם הח"א שהבאה מותר מיו"ט לחבירו אלא שצריך להביאו מבעוד יום גדול.

יבואר דצרכי הבדלה מותר לעשות בשבת ולא חשיב הכנה

והנה מסתברא שצרכי הבדלה חשיב כצרכי שבת שהרי ההבדלה ממוצות השבת הוא שהרי הרמב"ם יליף לה מזכור את יום השבת לקדשו וזכרהו בכניסתו וביציאתו ולהכי לא חשיב מכין לצורך חול אלא מכין צרכי שבת ואע"פ שמבדילים במוצאי שבת אבל כל שהוא מצרכי השבת אינו אסור להכינו בשבת.

והנה במג"א סי' שכ"א בעניין הדחת בשר בשבת כדי שיוכלו למלוח במוצאי שבת כתב שאסור משום הכנה, והביא ראייה מהא דאסור להביא יין בשבת לצורך מוצ"ש, ונראה לכא' מדבריו שאפי' לצורך הבדלה אסור, אמנם אפשר דאירי שמביא היין לצורך מלוה מלכה שאינו חשוב לצורך שבת וצ"ע.

נשאלתי מי שיושב בסעודה גדולה בסעודה שלישית ורוצה לזמן קודם שהכל מזמנים ורוצה שיענו לו עשרה שלא יפסיד זימון בעשרה אבל אין לו כוס לזמן שאין כוס רק כשכולם מזמנים יחד אם מותר לענות לו בזימון שהרי מפסיד זימון וברכת המזון על הכוס שכשמזמן יחד עם הציבור הרי הוא מזמן על הכוס ועלה לו ברכת המזון על הכוס.

ונראה לכאורה שכיון שמצוה לברך על הכוס לכולי עלמא והרבה מן הראשונים ס"ל דברכת המזון טעונה כוס ואסור לברך בלא כוס והשו"ע לא הכריע בין הראשונים בזה והביא ב' הדעות א"כ בוודאי לא יזמן בלא כוס משום שמפסיד ברכת המזון על הכוס.

לאחר המזון ומשלשון כולן לאחריו ובתוס' פירשו שאוכל מלוה מלכה קודם הבדלה משום שאין לו אלא כוס אחד וברכת המזון טעונה כוס ולכאורה קשה למה יאכל קודם הבדלה הרי יכול להבדיל על הכוס ולא לשתותו ואחר כך יאכל מלוה מלכה ויברך ברכת המזון על אותו כוס וחזינו דצריך לשתותו מיד אחר הבדלה והכי נמי צריך לשתותו מיד אחר ברכת המזון וצ"ע.

אמנם יעויין בשולחן ערוך סימן רצט סעיף ד' שכתב וז"ל כשהיה אוכל וחשכה, שאמרנו שא"צ להפסיק, גומר סעודתו ומברך בהמ"ז על הכוס ואח"כ

מבדיל עליו, ואם יש לו שני כוסות, מברך בהמ"ז על אחד ומבדיל על אחר. וכתב בבאור הלכה שם וז"ל כשאין לו אלא כוס אחד ואינו יכול לשתות ממנו עד אחר הבדלה משמע מב"ח וא"ז דיבדיל מיד קודם התפלה, והטעם כפי שלא יתאחר שתיית הכוס הרבה מעת שביד עליו בהמ"ז אבל אין העולם נוהגין כן אלא מתפללין ואח"כ מבדילין וכן משמע קצת בדה"ח, עכ"ל, ומבואר שמתאחרין בשתיית הכוס עד לאחר התפלה ואז מבדיל ושפיר יוצא בזה יד"ח של כוס ברכת המזון וצ"ע.

קריאת פרשת אשת עובדיה הוא מעין הפרשה של וירא

דרחים על עניא ועל מסכינא ובכן אולת ואודעתיה לאלישע כולי האי, ע"כ.

ומבואר דהרבתה להתפלל שלא יקחו את בניה לעבודה זרה וזה מסירות נפשה שאמרו צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל, והיינו שלא התעצלה מלהתפלל והתפללה מאתיים שישים וחמש תפלות ולא ענה לה עד שהלכה לקבר בעלה וזהו שעמד לה ולכל ישראל.

ואמר הגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל (הובא בספר קול חוצב) שהיא היתה שרויה כולה באמונת חכמים וכמו המעשה בחזו"א שפעם היתה אצל החזו"א אשה שהרבתה לבכות לו שיברכנה והחזו"א לא ענה לה, והיה שם מישור שחשב שהיא מפריע לחזו"א וגער בה, ואמר לו החזו"א שבכיות אלו של אמונת חכמים זהו דבר גדול מאוד.

ושמעתי בשם המכתב מאלהיו שכן האשה השונמית נפטרה והוצרך אלישע להחיותו, ולכא"פ צ"ב למה מת והרי הוא היה בן שניתן לה בהבטחה מנביא ואמר שמה שמקבלים בנס צריכים לשאול הנביא איך להתנהג עמו והיא שלחה אותו אל אביו אל הקוצרים ולכן מת משא"כ אשת עובדיה אחר שנתמלאו כל הכלים שאלה את אלישע מה לעשות ולא מכרה בעצמה את השמן כמו שמסתבר לעשות כיון ששמן שקיבלה בנס אין לעשות בו דבר בלא נטילת רשות מהנביא.

ויש להתעורר אחר הימים הנוראים שהקב"ה נתן לכל אחד חיים חדשים וכמו דאיתא בילקוט שמעוני (תהלים רמז תתנ"ה) ועם נברא יחלל ייה. וכי עד עכשו עתידה אומה אחרת להבראות שהוא אומר ועם נברא אלא א"ר יהודה ברי' סימון זה דורו של מרדכי שנברא בריה חדשה. ורבנן אמרין אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך ברי"ה וביה"כ ואתה בורא אותם בריה חדשה, ומה להם לעשות, ליטול לולבין והדסין ולהלל אותם, הוי ועם נברא יחלל ייה ע"כ. בוודאי צריך לשאול להקב"ה מה לעשות עם החיים שנתן לנו ולא ללכת אחרי ההבל והתהו.

בני הנביאים וגו'. ויעמוד השמן, שהקיר, ובאת לשאול לו אם תמכור אם לא תמכור, והברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה שנאמר ואת ובניך תחיי בנותר, עד שיחיו המתים, ע"כ.

ובזה הוא מעין הפרשה שעל ידי עקידת יצחק התעורר מלך מואב להקריב את בנו, ועל ידי אשת עובדיה ירד הקטרוג מישראל.

ובילקוט שמעוני (משלי רמז תתקס"ד) צופיה הליכות ביתה זו אשתו של עובדיה שהציל את בניה ולא עבדו ע"ז את אחאב, ע"כ.

וצ"ב כמה הצילה את בניה מעבודה זרה והנה ברד"ק (מלכים ב' פרק ד') כתב וז"ל ואשה אחת אמרו שהיתה אשת עובדיה, עבדך אישי מת יונתן תרגם עבדך עובדיה בעלי מית ואת ידעת ארי עבדך הוה דחיל מן קדם ה' כד קטילת איזבל רשיעתא וגו', ובתרגום של תוספתא עוד מאתן ושתין וחמשא זמנין צוחת אתת עובדיה כהאי גונא ולא הוה משגח ולא ידעה מה למעבד עד דאולא לבי קיבריה וצוחת דחלא דה' דחלא דה' ואשתמע לה קלא מבני מיתא מאן הדין דחלא דה' דקא בעית ארבעה איקרו דחלא דה' אברהם ויוסף ואיוב ועובדיה אותיבה ואמרה לא בעינא אלא האי דכתיב ביה דחלא דה' לחדא.

וכד אודעוה בקריה הוה קא מתפלשא בקריה וקא צוחת ואמרה מרי מרי היכא רוחצניך לי בשעתא די דמכתא ודמותא כד אמרית לך למאן את שביק לי וית תרין בני ואתיבתני דרבון דעלמא רחצן לי ואמרת לי שבוק יתמך ואנא אקיימנין וארמלתך עלי תתרחץ וכדו לא נהשכח משיזיב ויתמי נמי צוחי ואמרי קבלן אבא קבלן אבא אתיב עובדיה ואמר לה זילי לגבי אלישע בפורתא דמשחא דאשתאיר גבך ולברכך ביה דאנא כי אטמרתניהו למאה נביאיא וזנתיהו במערתא בלחמ' ובמיא לא איטפיין בוציניה דמשחא מיניהו לא ביממא ולא בליליא לידכר ליה נביאי מילי ידידי לקודשא בריך הוא וישלים לכו מאן דאופיניה דהכי אמר קרא דמוזיף למרי עלמא ה' כל מאן

בהפסרת וירא קורין בתחילת ההפסרה ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע ואח"כ פרשת האשה השונמית ולכאורה מעין הפרשה הוא פרשת האשה השונמית שהיתה עקרה וילדה אבל הפרשה של אשת עובדיה למה קורין אותו והרי אינו מעין הפרשה.

והנה איתא בילקוט שמעוני (מלכים ב' רמז רכ"ו) ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה, רב ושמואל, חד אמר לשם שמים, וחד אמר לשם ע"ז, בשלמא למ"ד לשם שמים, היינו דכתיב ויהי קצף גדול על ישראל, אלא למ"ד לשם ע"ז, מאי ויהי קצף גדול על ישראל, כי הא דריב"ל דריב"ל רמי, כתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם, וכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם אלא כמתוקנים שבהם לא עשיתם, כמתוקלים שבהם עשיתם. ויסעו מעליו וישבו לארץ, אמר ר' חנינא בר פפא באותה שעה ירדו שונאיהם של ישראל למדרגה התחתונה ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר, ר' אבא בר כהנא אמר פרוכטא, מה עשה כנס כל איסטרוולוגין שלו, אמר לון לית אתון אמרין לי דאנא עבד קרבא עם כל אומיא ונצח להון, והא אלן יהודאין אינון נצחין לי אמרין ליה הכל בזכות חד סבא דהוה להון, אמר להון מאן ההוא סבא אמרין ליה אברהם, אמר להון ומה הוה עסקיה אמרין ליה חד בר יחידיא הוה ליה למאה שנין, וקרביה לקמי קוב"ה אי לאו דמחא בידיה, אמר ועל דלא קרביה מתעביד להו נסין, אילו קרביה עאכ"ו, וכדו בר יחידיא אית ליה לההוא גברא דעדיד למלוך תחתיו הוא אויל ומקריב ליה, דילמא מתעביד גם ליה נסין, הה"ד ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה, החמה כתיב, שהיה משתחוה לחמה, מה כתיב תמן ויהי קצף גדול על ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני אומות העולם אין מכירין את כחי ומורדים בי, אתם מכירין את כחי ומורדין בי, ע"כ.

אמר רבי מנא אלולא זכות אשתו של עובדיה, כבר היו ישראל אבודין ח"ו, באותה שעה שנאמר ואשה אחת מנשי

פרשת חיי שרה • בעניין ביטול דרכי ההשתדלות אצל האבות הקדושים

מריה והוא ג"כ מראה שאינו יכול לפעול בעצמו דבר אלא הכל בידו יתברך, והמשתחוה לאבק רגליו היינו שמשתחוה להיוצא מרגליו שמאמין בכוחו ועוצם ידו עד כדי שמשתחוה לו וזה הכוונה שמשתחוים היינו שכל עצמו אינו מאמין אלא בכוחו וגבורתו של עצמו. וזה הכוונה גם כן באליעזר עבד אברהם אחר שהלך בתום וביושר כשליחות מצוה וראה שהצליח בדרכו חשש שמא יעלה בדעתו שבצדקתו ואמונתו נהיה כזאת ע"כ לרחק מחשבה זאת לקח מים לרחק רגליו ורגלי האנשים אשר אתו שלא תזוה דעתו עליו שבזכות השתדלותו עזר השי"ת שהצליח בזה וממנו נקח מוסר השכל גם בכל דרכי העבודה שהאדם עושה מכל מקום צריך להבין ולדעת שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול להרים ידו ורגלו ולא תזוה דעתו עליו.

והנה רש"י בפרשת וירא על הפסוק ותלך ותתע במדבר באר שבע כתב מלמד שחזרה לגילולי בית

ובספר ערוגות הבשם על התורה כתב בזה דבר נפלא דהנה פירשו בקרא דיוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם שחשדם לערביים שהם משתחווים לאבק שברגליהם, והוא באמת תמוה מי פתי יסור הנה להשתחות לאבק שברגליו, ואפי' עבד ע"ז יש להם עניין מושכל שמביאם לשיבוש דעתם אבל מה עניין מושכל יש באבק רגליהם, ויעויין שם מה שפירש בזה.

אבל כבר פירשו שהרגליים הם האברים שיוכלים להוליך את האדם לכל מקום בעולם ללא הגבלה וכל אברי האדם ללא רגלים אינו יכול לפעול בהם אלא במקומו משא"כ הרגליים שיוכל לפעול על ידם בכל מקום ולכן כתב המהר"ל שבשמונה עשרה צריך לכוון רגליו כדי לומר שאינו יכול לפעול כלום בעולמינו רק בכוחו של הקב"ה וזהו יסוד עבודת התפלה להרגיש שלך לבד עניניו תלויות ורבה פכר ידיה ומצלי דהיינו להניח ידיי זו על זו כעבדא קמיה

ויבוא האיש הביתה ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר עמו. בבראשית רבה פרשת חיי שרה פרשה ס' איתא וז"ל א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים, פרשתו של אליעזר שנים וג' דפים הוא אומרה ושונה, ושרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריכויו המקרא, רשב"י אומר טמא הטמא ר"א בן יוסי אומר זה וזה, ומים לרחוץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו, "א"ר אחא יפה רחיצת רגלי עבדי בתי אבות מתורתן של בנים שאפילו רחיצת רגלים צריך לכתוב, והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מריכויו המקרא, רשב"י אומר טמא הטמא ר"א בר"א אמר זה וזה, ע"כ.

והנה צריך ביאור מהו החביבות שהתורה פירשה כל כך רחיצת רגלי אבות שהוא יותר מתורתן של בנים ואיזה לימוד יכולים אנו ללמוד מרחיצתן של רגלי עבדי אבות שהתורה הוצרכה לפרשה כל כך.

אביה ותמחהו מנלן לחז"ל לדרוש שהוא מה שתעשה ולא פירשו כפשוטו שתעשה בדרך.

ושמעתי שהגאון ר' מרדכי פורגמנסקי זצ"ל היה עם תלמידו בדרך על הרכבת ובטעות ירדו בתחנה שלא היו צריכים לירד והגיעו למקום נידח ואמר תלמידו שתעו כאן בדרך ומה יעשו ואמר לו הגאון ר' מרדכי זצ"ל שיהודי אינו תועה בדרך שהרי חז"ל דרשו על הפסוק ותלך במדבר באר שבע שחזרה לגלולי בית אביה ומהיכן דרשו חז"ל שתעשה בזה שחזרה לגלולי בית אביה אלא משום שיהודי שהולך עם הקב"ה אינו תועה לעולם, ואם תעשה בדרך ע"כ שחזרה לגלולי בית אביה.

ומיד הגיע אליהם אדם אחד ואמר להם שבנו נולד לפני שמונה ימים והזמין מוהל מהעיר הקרובה למול את בנו ולא הגיע ושאלם אם הם יודעים למול או שיודעים על מוהל שיכול למול את בנו והגאון ר' מרדכי היה מוהל ומיד עשו הברית וראו עין בעין שיהודי אינו תועה בדרך, וד' צלך וכמו שהאדם חי עם בורא העולם כך הקב"ה מראה לו שהוא אתו.

והנה אמרו בבראשית רבה פרשת חיי שרה פרשה ס' ויאמר בא ברוך ה' א"ר יעקב בשם ר' יוחנן דבית גוברין עבד ליה אפטרס, ומה אם אליעזר ע"י ששרת את הצדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך ישראל שעושים חסד עם גדוליהם ועם קטניהם בידיהם ורגליהם עאכ"ו, ע"כ, ולכאורה צ"ב מאי ק"ו הוא הרי מי ששירת את אברהם אבינו שהיה הגדול בענקים הוא זכות גדול מאין כמוה ואיך עבדנו ק"ו למי שעושה חסד עם גדולי וקטני ישראל שיהא יותר ממי שירת את הצדיק.

ונראה דהמעלה הגדולה שזכה אליעזר במעשה זה היה מה ששירת את הצדיק באמונה והיינו בלא תקוה לקבלת שכר שהרי אחר כל גיעתו כל השנים אמר לו אברהם שהוא ארור וא"כ אינו מעותד לקבל שכר על כל עבודתו ומכל מקום שרת את הצדיק באמונה וזה ק"ו לישראל שעושים חסד עם גדוליהם וקטניהם היינו שאין מבדילין בין הגדולים והקטנים שגם

ולקחת אשה לבני ליצחק. התוס' כתובות ז' ד"ה שנאמר כתבו דאליעזר היה שליח לקידושין וברכו ברכת ארוסין בבית בתואל, וצ"ע דהא אמרי' בקידושין מ"א אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו וא"כ איך קידש יצחק את רבקה קודם שראה אותה ועמד בזה בספר מושב זקנים על התורה והוכיח שלא קדשה עד שבה אצל יצחק אבל התוס' לא פירשו כן.

ובפשוטו יצחק אבינו לא היה צריך לראותה שגמר בדעתו שגם אם יראה בה דבר מגונה לא ישלחנה ולא תתגנה עליו, וע' בתשובות נוב"י אהע"ז סימן ע"ז שכ' דאם גמר בדעתו שהוא חפץ בה והוא מתרצה לקחתה אפי' ימצא בה מום ודבר מגונה אין בזה

שמעתי מדודי הגאון ר' ישראל אהרן קופשיין זצ"ל שהוכיח מדברי הגמ' בסוכה שאין מבטלין עזרת נשים בכל אופן שהוא וצריך לתת מקום לנשים להתפלל או לבוא לשמחות תורה דהנה איתא בגמ' בסוכה דף נא ע"ב תנו רבנן בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באים לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה היכי עבד הכי

להקטנים שאין מצפים לתשלום גמול של כבוד או שכר אחר ועושים חסד וזהו הק"ו שלשרת את הצדיק הוא מעשה גדול אבל יש בו קורת רוח גדול אבל לעשות חסד עם אנשים שפלים הוא החסד שהאדם עושה בנאמנות ושכרו גדול מאוד.

והנה בפרשת השבוע רואים שמי שעשה חסד לתקות מתן שכר הפסיד הכל, ומי שעשה חסד בתמימות וזכה להטובה הגדולה שאפשר לקבל.

ואיתא בחידושי חתם סופר על התורה על הפסוק בכסף מלא יתננה לי דצריך ביאור מהו כסף מלא שאמר שיתן להנותן לו את מערת המכפלה, וכתב שם דתנן בסוף עוקצין עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, ובתורת חיים סנהדרין כתב בשם הזהר דהקב"ה ינחיל לכל צדיק תר"כ עולמות והיינו לזוג לצדיק וזוגתו, והיינו דתנן לכל צדיק, ויש רמז לזה כאן כי מערת המכפלה כפולה בזוגות, ושרש תיבת מערה היא מע"ר כי תוספת ה' של מערה היא לשון נקבה אבל עיקר השם הוא מע"ר והוא בגמטרי' ש"י עולמות וכשהוא כפול הוא בגמ' תר"כ עולמות, ואמרו חז"ל בפסחים בצל החכמה בצל הכסף שהמסייע לקיום התורה נותנים לו שכרו כיוצא בו זה בחכמות תורתו וזה בכסף, וזהו בצל החכמה בצל הכסף ע"ש.

א"כ זה המסייע וזכה ג"כ לש"י עולמות ורמז לדבר כי אם תכתוב כס"ף במלואו כ"ף סמ"ך פ"י היה עולה ש"י וזהו בצל הכסף וכן כאן אלו היה עפרון וזכה ליתן המערה בעין יפה היה ג"כ זוכה לש"י עולמות כנ"ל, על כן אמר אברהם ויתן לי את מערת המכפלה כפל מע"ר לי ולאשתי ועפרון יזכה לכסף מלא עבור זה אבל עפרון נתנו בעין רעה, ואחז"ל נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, על כן לא זכה לכסף מלא, אלא לכסף חסר שהוא הכסף בעצמו ולא הש"י עולמות המרומזות בו. והנה היה עפרון יכול לזכות לכל הטובות הנפלאות הללו ואיבד אותם משום שהיה נבהל להון ואיבד ש"י עולמות בעבור בהילותו להון.

בעניין אסור לישא אשה עד שיראנה

איסור לקדשה בלא ראייה קודם, וצ"ל דיצחק היה בטוח באליעזר דכמה דשייך לבדוק אחריה יבדוק ובמה שלא ימצא אינו מקפיד ומחליט שלא יגרשנה ובכה"ג מותר לקדש.

ושמעתי שסיפר הגאון הגדול ר' מאיר צבי ברגמן שליט"א ששמע מסבי הגה"צ ר' צבי קופשיין זצ"ל שכשהיה חתן שאל את סב אשתו וקינינו מרן הגר"ח זונפלד זצ"ל אם להפגש בין האירוסין לחתונה כמנהג הישיבה ישיבת סלבודקא בחברון שלמד בה. ואמר לו מרן הגר"ח זצ"ל שהוא על עצמו היה מפחד להפגש עם הכלה אבל אם אתה אינך מפחד אתה יכול להפגש.

בעניין שאין מבטלין עזרת נשים בשום אופן

והכתובים הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אמר רב קרא אשכחו ודרוש וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד אמרו והלא דברים קל וחומר ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה ע"כ והרי אותו מספד הוא שספדו ליצ"ה ר' ומכאן למדו שצריך לעשות תיקון גדול וכאלו נכתב בכתב שעושים תיקון זה לעשות

ומאידך רבקה שטרחת הרבה בעשיית חסד עם אליעזר וגמלוו אם היתה מבקשת משהו היתה מאבדת את כל עתידה הרוחני כמבואר בספורנו על הפסוק והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא, וצ"ב לאחר שראה כל ההשגחה שזימן לו הקב"ה נערה שתאמר שזה וגם גמליך אשקה ועושה הכל בזריות נפלאה מה היה ספקו שעדיין לא ידע אם הצליח ד' דרכו אם לא, ובספורנו שם פירש וז"ל ההצליח ה' דרכו, אם יהיה על צד הטוב והחסד הגמור, אם לא, ושיהיה כל זה לתקות **איהו שכר, עכ"ל.**

וכן פירש במלבי"ם שם וז"ל והאיש משתאה לה. שעדיין עלה בלבו שיוכל להיות שהיא עושה זאת בעבור שתבקש ממנו מתן או אגורת כסף עבור טרחה, ובוה אין ראייה מזה שהיא נדיבה ובעלת חסד, שבהפך יהיה זה אות שהיא שפלה ובוזיה, ולכן החריש לדעת ההצליח ה' דרכו, שזה יראה בסוף מעשה.

ושמעתי שהגאון בעל אמרי בינה כשעלה לארץ ישראל לקחו בעל עגלה מיפו לירושלים וכל הדרך טרח מאוד סביבו ודאג לו ולרבנית שיהא להם כל צרכיהם בכבוד ואמר האמרי בינה לרבנית תראי כמה גדול כבוד התורה בעיני העגלונים של ירושלים שכ"כ טרח למענם.

וכשבאו לירושלים נתן לו האמרי בינה מה שסיכם עמו עבור הנסיעה וביקש ממנו שיוסיף לו עוד סכום כסף ושאלו למה להוסיף לו על מה שסיכם ואמר לו העגלון כמה טרחתי ועשיתי הכל כדי שיהא לכם הנסיעה במנוחה ככל האפשרי, ואמר הגאון להרבנית בבקשה קטנה של מטבעות הפסיד את כל מה שהיה נראה כגדלות בערך כבוד התורה ואמר את מה שאמר הספורנו על הפסוק והאיש משתאה לה. ומי שמשתחוה לאבק רגליו וחושב שהשתדלותו היא תביא לו ישועתו רואה כמה מפסיד בזה, ומי שבוטח בד' זוכה לישועה אמיתית בזה ובכא.

וכן שמעתי שלא היה רוקד ריקוד עם הכלה בחבל כמנהג החסידים שרבותם נוהגים לרקוד עם בני משפחתם כנהוג שקורין אותו מצוה טנץ ואמר שכיון שנשא אשה אחר עשרים שנה ואמרו בגמ' בקדושין דף כ"ט בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה אינו סומך על עצמו לרקוד ריקוד זה והדברים מבטלים עד היכן שמר על עצמו.

וכהיום יש המהדרין הרבה באסור לקדש עד שיראנה יותר על המדה, ובוודאי שומר נפשו ירחק מזה וכמו שהורו מרנן ורבנן שהפגישה צריכה להיות זמן מועט ולהרחיק בין פגישה לפגישה קודם החתונה וד' שימור עליו מפרצות עמו עד ביאת גואל צדק בב"א.

בימה בשביל הנשים ולכאורה קשה מאין לנו שכתוב שצריך לעשות במה גדולה אפשר שהנשים לא יבואו לשמחת בית השואבה וע"כ דכאלו כתוב בקרא שצריכים לבוא לשמחת בית השואבה וא"כ כתו מפורש שצריך לעשות אותו תיקון גדול.

ושמעתי שבאו למרן הרב שך זצ"ל ובקשו לבטל העזרת נשים בישיבת פוניבז' בימים נוראים משום שאין מקום לבחורים להתפלל בישיבה ואמר שאין מבטלין עזרת נשים לשום דבר.